

Finsk-svenska gränsälvskommissionens yttrande gällande Havs- och vattenmyndighetens förslag till ändrade havsplaner

Gränsälvskommissionen tackar Havs- och vattenmyndigheten för möjligheten att avge ett yttrande gällande förslaget till ändrade havsplaner.

Finsk-svenska gränsälvsöverenskommelsens geografiska tillämpningsområde rör Torne- och Muonio älvars internationella avrinningsområde samt kustområdet utanför Torne och Haparanda. Således är den mest betydande delen inom älvsområdet. Torne älv är Östersjöns viktigaste laxälv. Även Torneälvs hotade havsöring är betydelsefull och Torneälvs hotade vandringsfisk är Bottenvikens eller t.om. hela Östersjöns största naturliga bestånd.

Trots att tyngdpunkten för havsplanerna hamnar utanför nämnda tillämpningsområdet har aktiviteter till havs t.o.m. avgörande effekter som sträcker sig till tidigare nämnda anadroma fiskbestånd. Gränsälvskommissionen kommenterar havsplanerna främst ur anadroma fiskarternas synvinkel.

Havsbaserad vindkraft i Östersjön

Gränsälvskommissionen har noterat att det planeras en stor mängd havsbaserad vindkraft i havsområdet från Bottenviken ända till Södra Östersjön både i Sverige och i Finland. Det är en särskilt stor utmaning att bedöma kombinerad och kumulativ påverkan från samtliga projekt som helhet, med tanke på skalan av den planerade havsbaserade vindkraften över ett stort geografiskt område.

Påverkan på vandringsfisk

Torne älv är hemälv för Europas livskraftigaste vilda laxbestånd och producerar en majoritet av den vilda laxen i hela Östersjön. Torne älvs lax vandrar till födoområden ända till Södra Östersjön och tillbaka till Torne älv under sin lekvandring. Den särskilt hotade vandringsfisker vandrar ända ned till Åland. Kommissionen lyfter att även andra vandringsfiskarter såsom ål, nejronöga och havsöring är viktiga att uppmärksamma.

I skrivande stund saknas exakt information om laxens vandringsrutten, men det finns viss kunskap baserat på fångstdata som tyder på att laxen i stor utsträckning vandrar längs finska västkusten under sin lekvandring på väg till de nordliga laxälvarna i Bottenviken. Under 2023 har SLU:s fisktelemetrigrupp testat att spåra laxar med satellitsändare som fästes i Södra Östersjön. Resultaten tyder på att en del av laxarna vandrar igenom eller gränsande till ett antal projekterade vindkraftparker i Bottniska viken. Det finns dock ett behov för mer forskning och som en förutsättning även finansiering för forskningen.

Planerad havsbaserad vindkraft i havsområdet längs svenska östkusten och finska västkusten hamnar i grova drag längs laxens vandringsrutten. Från vindkraftverken behöver den producerade elen överföras till land via sjökablar på havsbotten och dessa kablar hamnar således på tvären längs laxens vandringsrutten så att laxen behöver korsa ett stort antal kablar under sin vandring.

I samrådsunderlaget konstateras att: "Kunskapsläget gällande fisk visar inte att elektromagnetiska fält skulle utgöra ett hot mot fisk eller fiskpopulationer (Öhman, 2023)."

Gränsälvskommisionen noterar att detta inte utesluter möjligheten att elektromagnetiska fält och andra effekter från vindkraftverken skulle kunna utgöra ett hot mot vandringsfiskbestånden. Kommissionen lyfter att det i skrivande stund finns begränsat med erfarenhet av havsbaserad vindkraft i Östersjön vilket försvårar bedömning av eventuell påverkan. Det stora frågetecknet är just de kombinerade och kumulativa effekterna från ett stort antal vindkraftparker i industriell skala över ett stort område.

I samrådsmaterialet konstateras att "Enligt nuvarande kunskap anses etablering av havsbaserad vindkraft inte utgöra ett hot mot fiskarter eller fiskpopulationer, ... ". Med tanke på den, i skrivande stund, begränsade kunskapen om havsbaserade vindkraftens påverkan på vandringsfisk finner gränsälvskommisionen det viktigt att agera enligt försiktighetsprincipen.

HaV frågar specifikt hur deltagarna i samrådet ser på förslagen till energiområden samt alternativa energiområden. Kommissionen kommenterar att det är omöjligt att ta ställning till föreslagna energiområden utan att ta hänsyn till helheten av energiområden i hela Bottniska viken samt Östersjön.

Gränsöverskridande samarbete för helhetsbedömning av påverkan från havsbaserad vindkraft

Gränsälvskommisionen konstaterar att samarbete med Sverige och de andra Östersjöländerna i bedömning av helhetspåverkan är av yttersta vikt särskilt med tanke på att vandringsfisken är en gemensam resurs (särskilt Torne älvs lax). I fall någon av Östersjöstaterna skulle via utbyggnaden av havsbaserad vindkraft orsaka vandringshinder eller på annat sätt försvåra laxens livsförutsättningar skulle detta kunna ses som gränsöverskridande påverkan.

Kommisionen föreslår att i det strategiska arbetet säkerställs att utbyggnaden av havsbaserad vindkraft inte påskyndas alltför mycket innan en helhetlig konsekvensbedömning kan göras och det kan säkerställas att irreversibel skada på vandringsfisken inte orsakas.

Yttrandet har beretts av kommissionens vatten- och miljöingenjör Simja Lempinen. Kommissionen har godkänt yttrandet via e-post 20 december 2023 och yttrandet har sparats i ACTA diariehanteringssystem.

Finsk-svenska gränsälvskommisionen

FÖR KÄNNEDOM

Finska miljöministeriet

Finlands miljöcentral